

Denbora ez da distantzia

1986ko ekainaren 8a igandea zen. Goizeko bederatzietara-ko ordu laurdena falta zela, kartzeleroek bere ziegan aurkitu zuten, hilda, Joseba Asensio preso politikoa. 27 urte zituen. Erraz esaten da. Biriketako gaixotasun batek eraman zuen; hutsa, familiak eta kartzela kideek ez balute salatu kartzelako medikuek ez zutela behar bezala artatu, ez ziotela kasurik egin, mediku txostenetan gaixotasunaren berri ematen bazen ere.

«Eara maiz etortzen zen nirekin, zazpi neba-arreba izate-tik zortzi izatera pasatu ginen».

Euskaldunontzat kartzela bat baino gehiago da Herrera de la Mancha; hantxe ikusi zuen azkena Joseba Asensiok. Seguru asko, gutako bat baino gehiagok izango du memoriaren zokoren batean gordeta, haren hileta. Poliziak gorpua bahitu egin zuen, familiakoak eta neska-laguna jo, amorrua piztu, izua eragin, mina sumindu. Ez zuten Arenalean egin behar zitzaion omenaldian gorpurik egotea nahi. Eta lortu zuten. Derioko hilerrira eraman zuten zuzenean. Baina egin, egin zitzaion omenaldia.

Eta han ere, egurra. Omenaldia hasita zegoela, han zeuden batzuek ezagutu egin zituzten, kaleko jantzita egonagatik, hiru polizia, eta haien bila joan ziren. Poliziek tiro egin zuten airera. Jendea korrika hasi zen, izuak jota. Istiluek luze iraun zuten. Ez hala ere, Joseba Asensioren heriotzak beste. 23 urte beteko dira ekainean; zenbaki txarra efemerideetan leku izan dezan.

«Nire ibilbidean egin ditudan lanik onenak dira, eta Josebari eskaini dizkiot, bereak dira».

«Sentitzen dudan moduan agertu dut, gertuko, azkeneko aldiz ikusi nuen bezala. Basauriko kartzelan izan zen, epaiketa zuelako ekarri zuten».

Bilboko Lumbreras galerian egon da, otsailaren 27tik martxoaren 28ra, Erramun Landaren *Suite Joseba Asensio* erakusketa. Beheko solairuan, lur azpian, memoriari ematen diogun tokian. Halaxe etortzen dira oroitzapenak behetik gora, azpiak harrotuz, zapaltzen dugun lurraren azpian hildakoen hezurak daudela gogora ekarriz.

Ez uste, hala ere, Erramun Landaren grabatuetan hezurrik edo zulorik edo Joseba Asensioaren irudirik agertzen denik. Hori baino sotilagoa da, bestelakoa da bilatzen duen lotura. Grabatu bakoitzean espazio bat eraikitzen du artistak, leku bat. Baina leku horiek ez dira logikoak. Logikak ez digu bali, ezin ditugu ulertu logikaren bidez. Grabatu hauetako geometria, geometria inprobablea da, ezen ez inpossiblea.

Ez du oraingoxea Erramun Landak denboraren eta memoriaren gaineko kezka. Edorta Jimenezekin elkarlanean *Denbora ez da distantzia* izeneko erakusketa ondu zuen duela urte batzuk, mihise gaineko olio ilunekin osatua. Haren ostean, grabatuak egiten hasi zen. Eta Salvador Puig Antich anarkistaren hilketa legala gogoan hartuta, *Harresi ostean pareta* izeneko erakusketa prestatu zuen, Koldo Izagirrerren testuekin lagunduta.

Azken hiru erakusketa hauen ernamuina memoria da, minaren memoria, baina batez ere, izenburuak garbi uzten zuen bezala, denbora ez dela distantzia. Ezin ditugula ahaztu, nahita ere, lagunak; beti datorrela bueltan haien oroitzapena. Ezin dugula ahaztu mina, eta mamu horrekin emango dizkiogula gure hezurak lurrari, edo gure errautsak haizeari.

Minaren memoria, memoriaren mina

Hori izan zen hastapeneko gogoeta. Gogoeta horrekin batera, Erramun Landarengan eragin handia izan zuen lan bat, Basilio Martín Patinoren *Queridísimos verdugos* izan

zen. Dokumental honetan frankismo garaiko azken hiru borreroak azaltzen dira, ardo botila baten inguruan, euren lanari buruz hizketan, lasai: noiz hasi ziren lanean, jornala zenbatekoa zuten, zenbat jende hil zuten epaileen aginduz. Ikaragarria da dokumentala. Xehetasun makabroak ematen dituzte borreroek, maldizio eta irri artean: garrotea nola prestatzen zuten, zein arazo izaten zituzten, nola batzuetan huts egiten zuen aparatua, eta nola behin eta berriz estutu behar izaten zitzaion lepahezurra kondenatuari.

Espanian heriotza-zigorra indarrean egon zen garaia ondo baino hobeto ezagutu zuen Basilio Martín Patinok. Erramun Landak bezala, berak ere beti izan du gai bat, behin eta berriz etorri zaiona: memoriaren gaineko kezka. Frankismoa zer izan zen kontatzeko ahaleginak bizi izan du zinegile gisa. Bizi egin zuen garai hura, eta beharbada horregatik egin zitzaizkidan harrigarri, eta argigarri, *Diagonal* egunkarian irakurri nizkionak, 2008ko abenduan emandako elkarrizketan.

Bere lanari buruz jardun ostean, kazetariak hauxe galdezen dio:

— Eta ordutik hona, agintariekin izan dituzun harremanak inoiz ez dira izan...

— Normalak... Antza, ez naiz sekula tipo ona izan haien zat. Telebistan sumatzen dut, esaterako, eta hori jada ez garelako «gorriak», ez garelako «arriskutsuak», baina zera da: «nola jarriko dugu ba Patino telebistan». Badira nire pelikula batzuk oraindik ere bota ez dituztenak, eta hori telebistak den-dena irensten duela. Akademiaren urrezko domina eman zidate-nean, pelikula bat botatzera behartuta zeuden, eta *Canciones para después de una guerra* jarri nahi izan zuten, pelikula topikoa, eta nik ezetz esan nien, baten bat jartzekotan *Queridísimos verdugos* jartzeko, oraindik bota gabea zela eta. «Baina nola botako dugu ba hori?». Hara, zoazte pikutara, nahi baduzue bota, eta bestela, utz nazazue bakean. Handik hamar bat egunera deitu zidaten, hobeto pentsatu zutela eta baietz, botako zutela, ea zer gertatzen zen. Baina gizona, zer gertatuko da ba? Izorratu egiten nau: Franco bizi zenean faltotoki batzuk ginen, bere bila gindoazen, eta borroka zegoen, polizia eta lapurren artekoa, ea nor gehiago. Bazeuden momentu dibertigarriak. Orain ez dauka batere graziarik; orain dauden babo hauek mentalidade berarekin jarraitzen dute... Gaur

egun ez dago orduan zegoen bezalako indarririk, gutxienez geldiarazi edo kargu hartzeko. Orain ez dago ezer.

Orain ez dago ezer

Orain ez dago ezer. Esaldia burutik kendu ezinda ibili nintzen elkarrizketa irakurri ostean. Orain ez dago ezer. Eta zenbat eta gehiago hausnartu, orduan eta motibo gehiago ikusten nituen Basilio Martín Patinok arrazoi zuela esateko. Izan zitekeen nostalgia, baina ez zen nostalgia bakarrik esaldi hark erakusten zuena. Diagnostiko zehatza iruditu zitzaidan. Gero eta errazago etsitzen dugu, gero eta errazago konformatzen gara.

Mexikon urte asko egin dituen herrikide bat topatu nuen lehengoan kalean. Ze, ohitu al haiz? galdetu nion. Ez pentsa, gauzak asko aldatu dituk hemen, eta dena txarrerako.

Presaka ginen biok, eta hor bukatu zen hizketaldia, baina gustura galdetuko niokeen zer aldatu den hainbeste, zerk zapuztu duen gehiena, nola ikusten gaituen orain. Gustura entzungo niokeen neure buruari esaten atrebitzen ez naizena.

Politikan ikusten da garbi: ezker abertzalearen ilegalizazioak zenbat hauts harrotu du? Zer axola du ba, Pirinioetan elur hautsa dagoen bitartean?

Baina errezeloa daukat ezaxola orokor honek bazter guztiak hartu dituela. Ez daukat daturik, estatistikarik, ezingo nuke azaldu zientifikoki. Ez da susmoa besterik. Susmoa bera, bada nahikoa eta sobera. Susmoa bera da jakin nahia-
ren hasiera.

Hala dio Boris Groysek. Ekialdeko Berlinen jaioa 1947an, Filosofia eta Matematikak ikasi zituen Leningradon. Erakusketak egin izan ditu, baina batez ere arte kritikari gisa eta bere komisario lanagatik da ezaguna. Horregatik, eta idatzi dituen liburuengatik. Espainolez hiru daude oraingoz; bat Katz argitaletxean: *Política de la inmortalidad*; eta bi Pre-Textos argitaletxean: *Sobre lo nuevo*, eta *Bajo sospecha*. Azken honetan medioen fenomenologia bat egiten du.

Liburu honen karietara elkarrizketa egin zioten 2008ko uztailaren 26ko *El País*en. Handik hartutakoak dira hurrengo hitzak.

— Nola definituko zenuke gaurko gizartea, masa kulturarena?

— Espektakuluaren kulturaren garaia da hau. Gaur mundu guztiak izan nahi du protagonista, denek nahi dute erakutsi zer dakiten egiten, eta bide batez, arrakasta izan. Horra hor MySpace edo Youtube: denek nahi dute espresatu, denak dira artistak. Horrek arazo berri bat sortu du: zein da ikuslea? Guy Debordek, espektakuluaren kultura ondoen eta zorrotzen aztertu zuenak, bere buruaz beste egin zuen. Azken ikusle ernea suizidatu egin zen. Beraz, hitz egiten dugu, baina ez dakigu nork entzuten duen, idazten dugu, eta ez dakigu ba ote den irakurtzen duen inor. Espektakulua egon dadin, ikusleak behar dira. Eta beraz, norbere burua proiektatzeko afan horiek guztiak, espektakulua sortzekoak, balizko hipotesi batean oinarritzen dira: badela norbait hor.

Eta nik diot: orain ez dago ezer, orain ez dago inor.

Elkarrizketak kontu asko zekarren, merezi du osorik irakurtzea. Baina nik ezin dut dena ekarri hona, baina ezin dut jarraitu Boris Groysek kontaktzen zuen pasarte hau ekarri gabe.

— Alexander Shaburovek, lagun artista batek, 90eko hamarkadan bere karrera hasi zuenean, oso kritika onak jaso zituen. Baina laster esan zioten bazuela arazo bat, arazo larri bat: hortzak, hortz itsusiak. Hala ere, zortea izan zuen, eta beka bat eman zioten, hortzak konpontzeko. Eta egin egin zuen. Eta ondo joan zaio. Gaur ezin duzu artista ona izan irribarre egiterakoan zerbait oker baldin badaoa.

Egin irribarre txoritxoari

Beti dago asmo oneko jendea, esango duena hori gehiegi-keria dela, ez dela hainbesterako, artea ez dela irribarrearen ederragatik neurtzen. Bejondeiela, eurena bai dela fedea.

Urtarrilaren 26ko *El Mondon* irakurri nuen albistea: Charles Saatchi bildumagileak artisten *Anaia Handia* jarriko du martxan. Saioa udazkenean hasiko da, BBC 2n. Fina-

lera iristen diren sei artistek ikastaro trinko batean parte hartzeko aukera izango dute, bai eta Saatchik San Petersburgon antolatuko duen erakusketan parte hartzekoa ere.

«Kezka artistikoak dituen edonork parte hartu beharko luke, inoiz ezin baita jakin non dagoen artearen izar berria», esan zuen Saatchik.

Saatchi ez da edozein. Bera da Erresuma Batuko artista askoren lanak sustatu, erosi, erakutsi eta saltzen dituena. Bera da, besteak beste, Damien Hirst artista ospetsu bezain aberatsa ezagutzera eman zuena, bera da artearen zeruetara jaso zuena, izar bilakatua.

Horregatik, pentsatzekoa da hainbat eta hainbat artista azalduko zela *casting*era. Hori bai, hortzak konponduta.

Zu ere artista bazara, 18 urtetik gora baldin badituzu, eta hortzak ederrak, orduan zuk ere badaukazu aukera bat. Hori bai, bigarren txandan beharko du. Martxoaren 29an bukatzen zen izena emateko epea.

Hurrengo urtera bitartean, badakizu zer egin behar duzun: ondo prestatu. Alegia, itxura zaindu.

Eta ahaztu badela artista izateko modu isil eta sotilago bat, ezezagunaren bila abiatu eta laino artean galduta ibiltzea dakarrena, kartzelan hildako lagunaren oroitzapenak barrua hartuta, mamuekin bizitzea eskatzen duena.¶